

พยาบาล 3,000 คน ความหวังและผลข้างเคียง

นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

เหรียญมี 2 ด้านเสมอ มีทั้งด้านหัวด้านก้อย นั้นหมายความว่าทั้งด้านบวกและด้านลบ กรณีการผลิตพยาบาล 3,000 คนให้กับจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังจะจบการศึกษามาปฏิบัติงานในพื้นที่ในเดือนเมษายน 2554 นี้แล้วก็เช่นเดียวกัน

ย้อนอดีต ที่ไปที่มา พยาบาล 3,000 คน

เมื่อปี 2549 หลังจากที่รัฐบาลของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ได้เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน ภายใต้สถานการณ์ไฟใต้ที่รุนแรง กระทรวงสาธารณสุขภายใต้การนำของ นายแพทย์มงคล ณ สงขลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้น ได้ผลักดันนโยบายสำคัญในการแก้ปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว โดยมีนโยบายให้ผลิตพยาบาลเพิ่มจำนวน 3,000 คนในปีเดียว โดยรับนักเรียนจากพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอชายแดนของสงขลา มาเรียนหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต 4 ปี จบแล้วกลับไปทำงานในพื้นที่ เพื่อดูแลประชาชน โดยทางรัฐบาลในสมัยนั้นรับปากที่จะบรรจุให้เป็นข้าราชการ

การรับนักเรียนที่มีวุฒิมัธยมศึกษาปีที่ 6 มาเรียนพยาบาลพร้อมกัน 3,000 คนเมื่อ 4 ปีที่ผ่านมา นั้นทำให้วัยรุ่นผู้หญิงในพื้นที่ เข้ามาสู่ระบบการศึกษาพร้อมกันจำนวนมาก คำถามสำคัญคือทำไมรับสมัครรวดเดียวตั้ง 3,000 คน ทำไมไม่เติมปีละ 300 คนเป็นเวลา 10 ปี คำตอบก็ชัดเจนว่า เป็นปริมาณที่มากพอที่จะเกิดผลการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในหลายประการ มากพอที่จะเกิดความรู้สึกที่เป็นความหวังของพ่อแม่ผู้ปกครองและญาติๆรวมแล้วหลายหมื่นคนในพื้นที่ที่มีความหวังเพิ่มขึ้นต่ออนาคตของลูกที่จะได้เป็นพยาบาลและข้าราชการ มากพอที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณของพยาบาลในพื้นที่ที่ขาดแคลนยาวนาน ทำให้มีบุคลากรมากขึ้นเท่าตัวอย่างที่ไม่ปรากฏมาก่อน และอาจจะมากพอในเชิงจิตวิทยามวลชนที่จะทำให้ผู้คนในพื้นที่มีความภักดีต่อรัฐไทยในยามที่รัฐไทยอ่อนแอ

ตามนโยบายเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข จึงได้ดำเนินการโครงการผลิตพยาบาลวิชาชีพเพิ่มเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้มีการคัดเลือกบุคลากรในพื้นที่เข้าโครงการ จำนวน 3,000 คน เพื่อเข้าศึกษาในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต(4 ปี) ในวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข

จำนวน 25 แห่งทั่วประเทศ และได้เข้าศึกษา ตามหลักสูตร ตั้งแต่ เดือนมิถุนายน 2550 และจะจบ การศึกษากลับไปปฏิบัติงานในพื้นที่ ในเดือนมีนาคมปี 2554 ปัจจุบัน นักศึกษาตามโครงการดังกล่าว เรียนจบการศึกษาในเวลา 4 ปีเกือบทั้งหมด

ด้วยจำนวนนักศึกษาจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีการกระจายการเรียนการสอนไปยังวิทยาลัย พยาบาลบรมราชชนนีทั่วประเทศ ตามศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมจากจำนวนเดิมที่รับใน แต่ละปี ดังนี้

ลำดับที่	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี	จำนวนนักศึกษา
1	จังหวัดนนทบุรี	200
2	กรุงเทพ	160
3	สระบุรี	115
4	จ๊กร์รัช	95
5	สุพรรณบุรี	85
6	พระพุทธบาท	65
7	ชัยนาท	60
8	พระจอมเกล้าจังหวัดเพชรบุรี	55
9	พระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี	200
10	ชลบุรี	115
11	สวรรค์ประชารักษ์ นครสวรรค์	210
12	พุทธชินราช	130
13	นครลำปาง	200
14	พะเยา	80
15	เชียงใหม่	70
16	สุราษฎร์ธานี	200
17	ยะลา	155
18	นครศรีธรรมราช	75
19	สงขลา	70
20	ตรัง	50
21	นครราชสีมา	200
22	อุดรธานี	140
23	ศรีมหาสารคาม	135

24	สุรินทร์	95
25	ขอนแก่น	40
รวมทั้งสิ้น		3,000 คน

ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีมหาวิทยาลัยพยาบาลเพียง 2 แห่งคือที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดยะลา ซึ่งสามารถรับนักศึกษาได้เพียง 225 คน หรือเพียง 7.5% ของนักศึกษาทั้งหมดเท่านั้น การกระจายให้นักศึกษาจากชายแดนภาคใต้ ได้ไปเรียนรู้วัฒนธรรมต่างพื้นที่ มีเพื่อนต่างถิ่น ได้ทำงานฝึกงานในบริษัทชุมชนวัฒนธรรมที่ไกลบ้าน ได้รับการเชิญเชิญจากครูพยาบาลที่เป็นคนไทยพุทธที่ทุ่มเทสอนทั้งในและนอกเวลาราชการ ใส่ใจดูแลทั้งด้านวิชาการในการปรับฐานความรู้และด้านการใช้ชีวิตเป็นเวลา 4 ปี น่าจะมีส่วนอย่างยิ่งในการหล่อหลอมมุมมองที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและบทบาทของพยาบาลในการดูแลผู้คนโดยไม่แยกแยะเชื้อชาติ ศาสนา และอุดมการณ์ได้เป็นอย่างดี

ความหวังและการจัดการ

การเตรียมการรองรับพยาบาลที่จะสำเร็จการศึกษาและกลับไปปฏิบัติงานในพื้นที่นั้นมีหลายด้าน อาทิ

1. ด้านการจัดสรรสถานที่ปฏิบัติงานให้เหมาะสม

ในปัจจุบัน จำนวนพยาบาลที่ปฏิบัติงานทุกสถานบริการตั้งแต่โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชนมีจำนวนพยาบาลประมาณ 3,100 คนเศษ และมีพยาบาลประจำสถานีอนามัยจำนวนประมาณ 350 คนเศษ ดังนั้นการจบมาของพยาบาลในครั้งเดียวเกือบ 3,000 คน ลงมาปฏิบัติงานในพื้นที่แทบจะทำให้กำลังคนด้านการพยาบาลเพิ่มขึ้นเท่าตัว

แม้ว่าจะมีพยาบาลจบมารวดเดียว 3,000 คน แต่ความต้องการพยาบาลไปทำงานในสถานบริการต่างๆกลับมามีมากกว่า 3,000 อัตราอย่างไม่น่าเชื่อ ทั้งนี้ด้วยวิธีคิดที่เห็นว่า ได้คนมาเพิ่มโดยไม่ต้องภาระด้านเงินเดือน จึงทำให้เกิดความต้องการที่เกินจริง

จากข้อมูลจำนวนพยาบาล 3,000 คน ตามโควตาจังหวัดที่ไปเรียน และจำนวนสถานบริการในพื้นที่ดังแสดงในตาราง

จังหวัด	จำนวนพยาบาล 3000 คน	จำนวนสถานบริการ(แห่ง)	
		โรงพยาบาล	หน่วยบริการปฐมภูมิ
ปัตตานี	956	12	143
ยะลา	591	8	84
นราธิวาส	989	12	115
สตูล	164	6	57
4 อำเภอ จ.สงขลา	287	4	68
รวม	2,987	42	467

ดังนั้นการกระจายพยาบาล 3,000 คนอย่างไรให้เหมาะสมที่สุด ก็เป็นโจทย์อีกโจทย์ที่สำคัญที่จะนำไปสู่การวางแผนเพื่อดูแลสุขภาพของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

2. การบรรจุเป็นข้าราชการ

การบรรจุเป็นข้าราชการเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่สุดในการทำให้มีนักเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวนมาก ในระยะแรกสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.) ให้กระทรวงสาธารณสุขใช้ตำแหน่งเท่าที่มีในกระทรวงจัดสรรเจียมมาให้พยาบาลในกลุ่มนี้ แต่เพราะยังมีบุคลากรในวิชาชีพสุขภาพอีกกว่า 30,000 ตำแหน่งทั่วประเทศที่ยังไม่ได้บรรจุ แต่ด้วยแรงกดดันต่างๆ ในที่สุดทาง กพ.ก็ได้อนุมัติให้เพิ่มจำนวนข้าราชการสำหรับพยาบาล 3,000 คน โดยไม่ไปใช้ตำแหน่งที่มีเหลือของกระทรวงสาธารณสุข

3. ด้านงบประมาณโดยเฉพาะเงินเดือนซึ่งระดับพื้นที่ต้องรับภาระมากขึ้น

โจทย์เรื่องเงินเดือนสำหรับพยาบาลทั้ง 3,000 คนนั้นจะเอามาจากไหน แน่แน่นอนว่าเมื่อได้บรรจุเป็นข้าราชการก็จะได้เงินเดือนจากกระทรวงการคลัง แต่ระบบการบริหารจัดการงบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขนั้น ได้รวมเอาเงินเดือนไปอยู่ในงบรายหัวที่โรงพยาบาลหรือสถานีนามัยจะได้รับเข้าไปด้วย ทำให้แท้จริงแล้ว เงินเดือนที่เพิ่มขึ้นย่อมหมายความว่างบดำเนินการจะลดลง เพราะงบรายหัวประชากรตามงบประมาณสุขภาพนั้นยังเท่าเดิม หากคิดง่ายๆว่า พยาบาลคนหนึ่งจบมาได้เงินเดือนและค่าตอบแทนอื่นๆรวมประมาณ 12,000 บาท คูณจำนวน 3,000 คน ต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนกว่า 36 ล้านบาทต่อเดือน หรือเท่ากับเกือบ 500 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเป็นเงินจำนวนที่มาก หากไม่ได้รับการสนับสนุนด้านเงินเดือนเพิ่มเติมมา เชื่อได้ว่าคุณภาพบริการด้านอื่นๆจะลดลงอย่างแน่นอน ทั้งด้านยา เครื่องมือแพทย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในโรงพยาบาล เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ในปีแรกๆจะมีการสนับสนุนงบประมาณเดือนมาเป็นกรณีพิเศษ แต่ในที่สุดก็ต้องเข้าสู่ระบบปกติเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆทั่วประเทศ งบประมาณเดือนในพื้นที่จะโป่งจนทำให้งบดำเนินการมีน้อยอย่างน่าเป็นห่วง นี่คืออีกผลข้างเคียงในอนาคต แต่แน่นอนว่าจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในพื้นที่พอสมควรเพราะจะมีการเพิ่มการใช้จ่ายเงินในพื้นที่อีกหลายร้อยล้านบาทต่อปี

4. การเตรียมด้านที่พัก และสวัสดิการต่างๆ

การที่มีบุคลากรเข้ามาทำงานจำนวนมาก งานการพยาบาลมีลักษณะเป็นกะ เข้าป่ายดึก ทำให้มีความจำเป็นด้านการจัดหาที่พักในโรงพยาบาลหรือสถานีนอนมัยให้แก่บุคลากรทุกวิชาชีพ แม้ว่าในปัจจุบันแฟลตพักพยาบาลหลายแห่งกำลังเริ่มก่อสร้าง แต่การเช่าบ้านที่สะดวกอยู่ใกล้โรงพยาบาลไว้เป็นที่พัก ก็เป็นทางออกที่เป็นไปได้ดีที่สุดในบางพื้นที่ และมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่าการสร้างแฟลตอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารยุคใหม่ที่เข้าหาบริการมากกว่าสร้างเอง

5. การพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานจริง

การฝึกทักษะเพิ่มเติมให้พยาบาลจบใหม่มีความสามารถในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับสภาพการทำงานจริงในพื้นที่ ทั้งในระดับโรงพยาบาลและในชุมชน มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เรียนมาทางวิชาการอาจทำหัตถการได้ไม่เก่งไม่ชำนาญ ซึ่งต้องการระบบการมีพี่เลี้ยงและการมีระบบการศึกษาต่อเนื่องรองรับต่อไป

6. การประเมินผล

โครงการการผลิตพยาบาล 3,000 คนนั้น มีความน่าสนใจมากกว่า จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ได้มากน้อยเพียงใด ส่วนในการช่วยสร้างความสมานฉันท์ในพื้นที่หรือไม่เพียงใด ซึ่งการมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบนั้น ควรจะผลักดันให้เกิดขึ้นต่อไป และจะเป็นต้นแบบการประเมินผลกระทบเชิงนโยบายที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งที่ผ่านมาแทบไม่มีการประเมินผลกระทบจากนโยบายต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ผลข้างเคียงที่ไม่ควรมองข้าม

ผลข้างเคียงที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคือ การที่ยังมีนักเรียนทุนทุกวิชาชีพที่ยังไม่บรรจุเป็นข้าราชการอีกกว่า 30,000 คนจากทั่วประเทศ ซึ่งปัจจุบันเป็นลูกจ้างชั่วคราวและรอการบรรจุมาหลายปี กลับรู้สึกเหมือนคนที่รอมานานแล้ว และถูกแซงคิวโดยเด็กเส้นอะไรทำนองนี้ สร้างความเจ็บใจและความหดหู่ใจต่อระบบราชการ รวมทั้งทำลายขวัญกำลังใจที่ได้ตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ไปมากน้อยก็ แล้วแต่บุคคลิกและความคาดหวังของแต่ละคน

นักเรียนทุนในจังหวัดอื่นๆทั่วประเทศ เขาก็อาจจะพอเข้าใจได้ว่า พื้นที่ที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้มีความรุนแรง ให้เขาก่อนก็พอจะอธิบายได้ แต่ประเด็นสำคัญคือ นักเรียนทุนที่เป็นรุ่นพี่และปฏิบัติงานจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ยังมีอีกมากที่ยังไม่ได้บรรจุ แต่กลับมีคนมาแข่งคิวบรรจุ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรม เพราะเขาก็ทำงานในพื้นที่เสี่ยง ทำงานมาก่อน รัฐบาลและกระทรวงสาธารณสุขก็ปล่อยให้มาตลอดว่าจะจัดการตำแหน่งข้าราชการให้เร็วที่สุด

ตารางข้างล่างนี้¹ แสดงจำนวนนักเรียนทุนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ สงขลา สตูล ยะลา ปัตตานี นราธิวาส ที่ยังรอการบรรจุเป็นข้าราชการแยกตามปีที่จบการศึกษามาปฏิบัติงานเป็นลูกจ้างชั่วคราวเพื่อรอการบรรจุเป็นข้าราชการ

นักเรียนทุนที่ยังรอบรรจุ	ปี พ.ศ.						รวม
	2548	2549	2550	2551	2552	2553	
จำนวน(ราย)	1	14	99	259	376	285	1,034

จากตารางจะเห็นได้ว่า มีนักเรียนทุนของกระทรวงสาธารณสุขเองอีกกว่า 1 พันคนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รอการบรรจุอยู่ นี่ก็อีกความรู้สึกไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่

และเนื่องจากสภาพการขาดแคลนกำลังคนในหลายวิชาชีพ แต่ละโรงพยาบาลและสถานอนามัยก็มีการจ้างบุคลากรวิชาชีพสุขภาพที่ไม่ใช่ นักเรียนทุน คือคนที่เรียนจบมหาวิทยาลัยด้วยทุนของตนเอง ไม่ได้มีทุนผูกพันกับกระทรวงสาธารณสุขมาปฏิบัติงานด้วย เช่น พยาบาล นักกายภาพบำบัด เภสัชกร นักวิชาการสาธารณสุข คนกลุ่มนี้มีจำนวนพอสมควรที่รอการบรรจุเป็นพนักงานราชการ จำนวน 255 คน ดังข้อมูลในตาราง

จังหวัด	จำนวนนักเรียนทุนทุกวิชาชีพที่ยังไม่ได้บรรจุ (ไม่รวมพยาบาล 3,000 คน) (คน)	จำนวนบุคลากรวิชาชีพสุขภาพที่ไม่ใช่ นักเรียนทุน ที่ยังไม่ได้บรรจุ (คน)	รวมทั้ง 2 กลุ่ม
สงขลา	226	73	303
ปัตตานี	349	68	417
ยะลา	108	45	153
นราธิวาส	260	34	294
สตูล	91	35	126
รวม	1,034	255	1,289

¹ ข้อมูลจาก website ของกระทรวงสาธารณสุข <http://hr.moph.go.th/person/indexhome.htm> ณ กุมภาพันธ์ 2554

อย่างไรก็ตาม หากคิดรวมวิชาชีพสุขภาพที่มีการจ้างในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกลุ่มที่เป็นนักเรียนที่มีกว่า 1,034 คนที่ยังไม่บรรจุ และจำนวนวิชาชีพสุขภาพที่ไม่ใช่ นักเรียนทุน แต่มีการจ้างเข้ามาทำงานในโรงพยาบาลและสถานอนามัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังไม่บรรจุ คือ รอกการบรรจุเป็นพนักงานราชการ อีก 255 คน ดังนั้นทางราชการจึงควรต้องมีการจัดการตำแหน่งให้ได้อีก 1,289 ตำแหน่ง ในระยะเวลาอันใกล้ ทั้งนี้ยังไม่รวมนักเรียนทุนในปี 2554 ที่กำลังจบออกมาปฏิบัติงานในพื้นที่อีกหลายร้อยคน

พยาบาล 3,000 คน ความหวังและผลข้างเคียง

โครงการผลิตพยาบาล 3,000 คน เป็นโครงการฝ่ายพลเรือนที่ได้รับการกล่าวขานอย่างชื่นชมและเป็นที่รู้จักของชาวบ้านมากที่สุดโครงการหนึ่งของ สอ.บต. ในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เวลา 4 ปีแห่งความหวังของพ่อแม่พี่น้องญาติมิตรของพยาบาลทั้ง 3,000 คน ที่จะมีลูกหลานทำหน้าที่เป็นพยาบาลในชุดสีขาวอยู่ในโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยใกล้บ้านกำลังจะเป็นจริงแล้ว ความหวังสีขาวกำลังสว่างไสวอย่างภาคภูมิใจ

ในท่ามกลางความดีใจของคนกลุ่มหนึ่ง คนอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นพยาบาลนักเรียนทุนรุ่นพี่และรุ่นเดียวกันที่ไม่ได้อยู่ในโครงการ 3,000 คนนี้ และนักเรียนทุนวิชาชีพอื่น รวมทั้งบุคลากรวิชาชีพอื่นๆที่เป็นลูกจ้างอยู่ก่อนแล้วแต่ไม่ใช่ นักเรียนทุน ซึ่งทุกคนล้วนมีความหวังในการได้รับการบรรจุให้เป็นข้าราชการหรือพนักงานราชการในเร็ววัน แต่ความหวังนั้นยังต้องรอต่อไป และรอต่อไปอย่างอดทน ซ่อนเอาความรู้สึกไม่เป็นธรรมไว้ นี่เป็นผลข้างเคียงสีหม่นที่กำลังระอุอยู่ในพื้นที่ แต่กระนั้นด้วยจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพก็ต้องมุ่งทำงานทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยต่อไปอย่างเต็มความสามารถ

การแก้ปัญหากำลังคนภาคสาธารณสุขของรัฐบาลด้วยนโยบาย zero growth ที่ทาง กพ.ได้ยึดถืออย่างเข้มงวดนั้น ได้สร้างปัญหามากมาย การทำงานด้านสุขภาพไม่สามารถใช้เครื่อง ATM แทนได้เหมือนการทำงานของธนาคาร ประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น นโยบายเร่งรัดงานมากมายมากขึ้น แต่กลับไม่ให้คนเพิ่ม จำกัดจำนวนข้าราชการ อีกทั้งสำนักงบประมาณก็ยังดำเนินการตัดงบรายหัวหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ขอไป ตัดแล้วตัดอีก แม้จะไม่มีตำแหน่งข้าราชการให้ แต่หากมีงบมากพอที่จะจ้างเขาในราคาตลาดหรือในราคาที่พอใจให้อยู่ในชนบทในพื้นที่เสี่ยงภัยก็พอจะจัดการปัญหาได้ แต่นี่ตำแหน่งราชการก็ไม่ให้ เงินงบประมาณก็น้อยนิด เช่นนี้แล้วจะให้ภาคสาธารณสุขบริการประชาชนได้อย่างประทับใจและตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนได้อย่างเต็มที่ได้อย่างไร

บทเรียนการจัดการตำแหน่งของพยาบาล 3,000 คนนี้ สะท้อนปัญหากำลังในระบบสุขภาพ ที่อาจต้องมีการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีคิดนอกกรอบ การใช้วิธีคิดแบบการจ้างเหมาเอกชนให้ทำหน้าที่แทน ซึ่งเหมาะกับสังคมเมืองแต่ไม่ลงตัวในสังคมชนบท หรืออาจคิดแก้ปัญหาแบบขอยกออกจากระบบการ

